

BIRÓ ALBERT

A ROMÁNIÁBA IRÁNYULÓ MAGYAR TŐKEKIVITELRŐL RÖVIDEN

A makrogazdaságot jó ideje szemlélőként, az elmúlt években megfogalmazódott bennem pár kérdés. Amennyiben fellapozzuk a magyar sajtót, és a tőkebefektetésekre vagyunk kíváncsiak, lépten-nyomon a hazánkba, esetleg a szomszédos országokba irányuló beruházásokról esik szó. Magyarországon az elmúlt két évtizedben az országba irányuló működő tőke ösztönzése volt a gazdaságpolitikai szereplők elsődleges célkitűzése. Szinte mindegy, milyen áron. S lassan úgy érezzük, bármi áron. Mindeközben az ország eljutott egy olyan fejlettségi szintre, ahol már a hazai GDP fellendítésére vannak más megoldások is. Ilyen a magyar tőke kivitel ösztönzése, technológiai transzfer és az azokból nyerhető repatriált profit.

Tudjuk, hogy a transzferált jövedelmek elérésének egyik módja a máshol megtermelt jövedelmek átszivattyúzása a hazai gazdaságba. Máshol megtermelt jövedelem lehet a piacszerző beruházás, méretgazdaságossági előnyök révén megszerzett profit, melynek repatriálása kedvező hatással lehet a nemzetgazdaság egészére, illetve a fizetési mérlegre. Meg kell említenünk, hogy a tőkeexport a foglalkoztatásra kedvezőtlen hatással lehet, de azt hiszem, egyelőre itt még nem tartunk. Emellett – japán példa alapján – szert tehetnénk indukált jövedelmekre is a technológiatranszfer révén. Japán az úgynevezett *Vadliba-modell* révén egyrészt könnyedén megszabadul a neki már terhes, esetenként környezetszennyező technikáktól, átadva azt és ez által húzva maga után az első, illetve második körös délkelet-ázsiai kis tigriseket. Másrészt ezek jövedelmét rendre befekteti a jövő kutatásba, illetve az új technológiákba – ezzel több legyet is ütve egy csapásra. Magyarországnak arra kell odafigyelnie, hogy mi legyünk azok, aki a „gyengébb” technológiát exportáljuk, és ne mi fogadjuk be azt.

A fenti témákban néha előfordul egy-egy kósz cikk az OTP, MOL, Magyar Telekom külföldi tevékenységéről. Azonban a többi információ majdhogynem a fekete lyuk gravitációjában vergődik. Úgy érezzük, elindultak a zászlóshajók és nincs mögöttük a flotta. De elindultak-e a zászlóshajók? S tényleg vesztgel-e a flotta? A Román Cégbejegyzési Hivatal adatai szerint Romániában több mint 10 ezer¹ magyar illetőségű vállalkozás működik, amely a Romániában működő külföldi érdekeltségű vállalatok számának 6,19%-át teszi ki.

Az FDI fogalma, valamint a hozzá kapcsolódó fogalmak értelmezése

Ahhoz, hogy világos képet kapjunk, egyértelmű fogalmakkal kell dolgozunk. Sajnos a közgazdaságtanban, vagy inkább a közgazdasági fogalmak köznyelvi megjelenésében, az FDI (Foreign Direct Investment) témaköre is áldozatul esik olykor a pongyola megfogalmazásoknak. Így helyénvalónak látjuk először is az FDI-t és a hozzá kapcsolódó egyéb fogalmakat – mint a cikk szempontjából nézve alapfogalmakat – kissé körüljárni. Különösen fontos ez abból a szempontból is, hogy a különböző forrásokból származó adatokat összehasonlíthatóvá, elemezhetővé és értékelhetővé tegyük.

Egy nemzetközileg elfogadott, kvázi standard FDI-fogalom kialakítása már a múlt század nyolcvanas éveiben a közgazdászok és több nemzetközi szervezet, így az IMF, az OECD, a UNCTAD (az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Szervezete)² látókörébe került. Az OECD első ilyen tárgyú értelmezése 1983-ban látott napvilágot, majd a kilencvenes évek közepére állt elő a ma is használatos FDI, mint a fogalom értelmezése, mikor is az OECD elfogadta az *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition* című tanulmányt.³

Az OECD értelmezése szabad fordításban a következő: „Az FDI megmutatja a tartós részesedés tényét az egyik gazdaság rezidens jogi személye (közvetlen befektető) által egy, a befektetőtől különböző, azaz másik gazdaság rezidens jogi személyében. A tartós részesedés magában foglalja a hosszú távú kapcsolat meglétét a közvetlen befektető és a vállalat között, valamint egy szignifikáns mértékét a befektetőnek a vállalat menedzsmentjére gyakorolt befolyásában. A közvetlen befektetés tartalmazza mind a kezdeti tranzakciókat, mind az összes későbbi tőkemozgást a két jogi személy és a tagvállalatok közt, legyen az akár bejegyzett cég, akár nem társasági formában működő vállalat.”⁴

A közvetlen külföldi (tőke)befektető és a befektetés terepéül szolgáló vállalkozás

A már említett tanulmány kiter a külföldi közvetlen tőkebefektető kilétére is. Az OECD értelmezésében a külföldi közvetlen tőkebefektető lehet:

- magánszemély, magánszemélyek csoportosulása,
- bejegyzett cég,
- állami vagy magáncég fióktelepe,
- állam vagy
- bejegyzett cégek és nem társasági formában működő vállalkozások csoportosulása.

Az említett befektető(k) közvetlen befektetéssel birtokol(nak) olyan leányvállalatot, tagvállalatot, nem társasági formában működő vállalatot (például fióktelepet), amely olyan államban működik, ami eltér attól az államtól, illetve azoktól az államoktól, mely(ek)ben a külföldi közvetlen befektető(k) rezidens(ek).⁵

A befektetés terepéről szolgáló vállalkozásban (*direct investment enterprise*) a külföldi befektetőnek legalább 10%-ot kell birtokolnia a törzstőkéből, vagy 10%-os szavazati joggal kell rendelkeznie bejegyzett vagy nem társasági formában működő vállalkozások esetében.

A befektetés terepéről szolgáló vállalkozás és a közvetlen tőkebefektető kapcsolatát ezen kívül nyilván további tényezők is mutathatják. Így:

- a tőkebefektető képvisellete az igazgatóságban,
- a szabályozásokban (*policy*) való részvétel,
- vállalatközi tranzakciók,
- a menedzsment tagjainak vándorlása a tagvállalatok közt,
- a vállalkozás műszaki információkkal történő ellátása,
- illetve a vállalkozás számára biztosíthat a befektető a piaci feltételeknél kedvezőbb hiteleket.

A külföldi közvetlen befektetés formája

Ennél a résznél, azt hiszem, eltekinthetünk a részletes indoklástól és megelégedhetünk egy rövid felsorolással, miszerint a külföldi közvetlen befektetés formáját tekintve lehet:

- privatizáció,
- zöldmezős beruházás,
- egyéb, 10%-ot meghaladó részesedés szerzése: akvizíció és összeolvadás/fúzió (M&A, vagyis Mergers and Acquisitions),
- a profit újra befektetése,
- hitelezés és/vagy alaptőke-emelés a külföldi leányvállalatnak, illetve leányvállalatban.

A nemzetközi működőtőke-áramlás trendje

A nemzetközi működőtőke-áramlás a második világháborút követően kezdett globális méreteket ölteni. Megbízható statisztikai adatok az UNCTAD-nél állnak rendelkezésre. Adatbázisukban a múlt század hetvenes éveire visszamenőleg található adatok. A globális méretű működőtőke-áramlás feltétele a tőke mozgásának világszintű liberalizációja, amely lehetővé teszi a termékek előállítását a piac helyétől függetlenül. A folyamatban katalizátorként szolgál az informatika, távközlés, logisztika és a közlekedés forradalma.

A UNCTAD adatai alapján az alábbi megállapításokat tehetjük. 1970 és 2007 között a működőtőke-áramlás világszinten 13,346 milliárd USD-ről több mint 2 099,973 milliárd USD-ra, azaz a 157-szeresére (!) futott fel (a válságnak köszönhetően ez az adat 2009-re 1 114,189 milliárd USD-ra csökkent). Az elmúlt közel 30 évben a világon kihelyezett működőtőke állománya pedig az 1980-as 700 millió USD-ről annak több mint 25-szörösére, azaz 17 743,408 milliárd USD-ra növekedett.⁶ Mintegy 82 ezer transznacionális vállalat 79,825 millió alkalmazottat foglalkoztat, amely a világ munkaerő-állományá-

nak mintegy 4%-a.⁷ Úgy gondolom, ezek a számok, magukért beszélnek, amikor a globalizációról beszélünk.

A Közép- és Délkelet-Európát érintő működőtőke-áramlásról elmondhatjuk, hogy a régió a nyolcvanas évek legvégén kapcsolódott be érdemben a tőkeáramlásba. 1989-től egy ideig a KGST országokban megvalósult külföldi befektetések döntő többségét Magyarország vonzotta. A kilencvenes évek második felétől Csehország, Lengyelország és Délkelet-Európa is egyre nagyobb mértékben vonzotta a tőkét. A működőtőke-állomány szerinti rangsort Lengyelország vezeti, ezt követi Csehország, végül még dobogós helyen van Magyarország. Érdemes megemlíteni, hogy 2006-ban még Magyarország volt a második helyen, azonban a következő évtől Csehország messze megelőzött minket. A dobogósokat – némileg lemaradva, viszont egyre jobban megközelítve – követi Románia és Bulgária. Lemaradásuk évről évre erőteljesen csökken. 2006-ban és 2008-ban Romániába közel annyi tőke áramlott, mint Magyarországra és Csehországba együttvéve.

Piacbővítési expanziós kényszer

A magyar piac mérete adott, az organikus növekedési pálya csúcsán lévő piaci szereplők a tortaszéletet csak egymás rovására vagy felvásárlásokkal tudják bővíteni. Ezzel szemben a külpiacra lépés egyúttal a piac méretének drasztikus növekedését is jelenti a számos más előny (és természetesen kockázat) mellett. Méreteit tekintve csak a Balkán egy közel 60 milliós piacot jelent, aminek vásárlóereje dinamikusabban nő, mint az EU-hoz 2004-ben csatlakozott 10 ország vagy az EU-25-ök átlaga.

Ez az expanzió egyúttal egyfajta előremenekülés is, melynek több dimenziója lehet. Egyfelől a magyar piaci pozíció védelme, hiszen a magyar vállalatok addig érezhetik magukat viszonylagos biztonságban, míg ők foglalnak el területeket és nem mások az ő rovásukra. Másfelől a méret növekedésével szűkül azok köre, akik felvásárlási célpontként tekintenek az adott vállalatra. Bár ezt árnyalja az a kép, hogy a méret növekedésével más-más piaci szereplők érdeklődési körébe esik bele a cég. Az expanziós kényszer nem utolsósorban magyarítható a hazai termelési tényezők (például munkaerő) drágulásával, így főleg a munkaerő-igényes ágazatok, folyamatok külföldre telepítése figyelhető meg. Ezáltal maradnak versenyképesek a magyar cégek a hazai és külpiacokon egyaránt.

A tőkekivitelben résztvevő szervezetek fő csoportjainak körülhatárolása, magyar≠magyarországi

Először is szögezzük le: magyar és magyarországi cég között van különbség, azon egyszerű oknál fogva, hogy nem minden magyarországi bejegyzésű vállalat magyar, azaz, jelen esetben, magyar tulajdonú. Így a tőkekivitel tekintve az egyik fő csoportot a Magyarországon működő külföldi cégek jelen-

tik. Ezek a vállalatok olykor kihasználják a magyar régióismeretet és – adott esetben kozmetikázva a valódi tulajdonost – beruházásokat eszközölnek a Balkánon (például Magyar Telekom, MKB). Nevezhetjük őket *a multik előre-tolt trójai falovainak*.

A magyar tőke kivitel legmeghatározóbb csoportját azok *a magyarországi központtal rendelkező, a menedzsment és a márkanév miatt magyarnak tekintett, transznacionálissá fejlődő vállalkozások* képezik, melyek regionális szerepre pályáznak. Ilyen a MOL, az OTP, a Danubius stb. Ezen vállalkozások mindegyikéről elmondhatjuk, hogy az organikus növekedés folyamatában elértek arra a szintre, hogy expanziós kényszerük átlépte az országhatárokat. Ezek az expanziók pedig további növekedési potenciálokat generálhatnak. Lényeges elem, hogy mindeközben a hazai pozícióikat nem adják fel (sőt erősítik a külpiacra lépéssel). A regionális pozíciókért folytatott küzdelemben pedig ugyanazon országok cégeivel találják szembe magukat, amelyekkel már évszázadok óta küzdünk – hol fegyverrel, hol gazdaságdiplomáciával – a térségben.

A harmadik csoportba a *kis- és közepes vállalatok* tartoznak, melyek térnyerése a területen az utóbbi években egyre dinamikusabban fejlődik. A kvv szektor kezdetben főképp a régió magyar lakta vidékein, családi-baráti kapcsolatok révén fektetett be tőkét. Azonban figyelmük az elmúlt években egyre inkább nagyobb városok felé irányult, függetlenül annak nemzetiségi arányától. Ez a szektor adja a befektető cégek számának 99%-t, viszont a befektetett tőke nagyságrendjét tekintve csupán alig 20%-át. Ezért is gondolom azt, hogy ezzel a szektorral érdemes volna többet foglalkoznia a magyar kül-gazdasági politikának.

Csak – némi kiegészítésekkel, de alapjában véve – felsorolásszerűen érdemes megemlíteni a tőke kivitelben résztvevő egyéb szereplőket, úgymint:

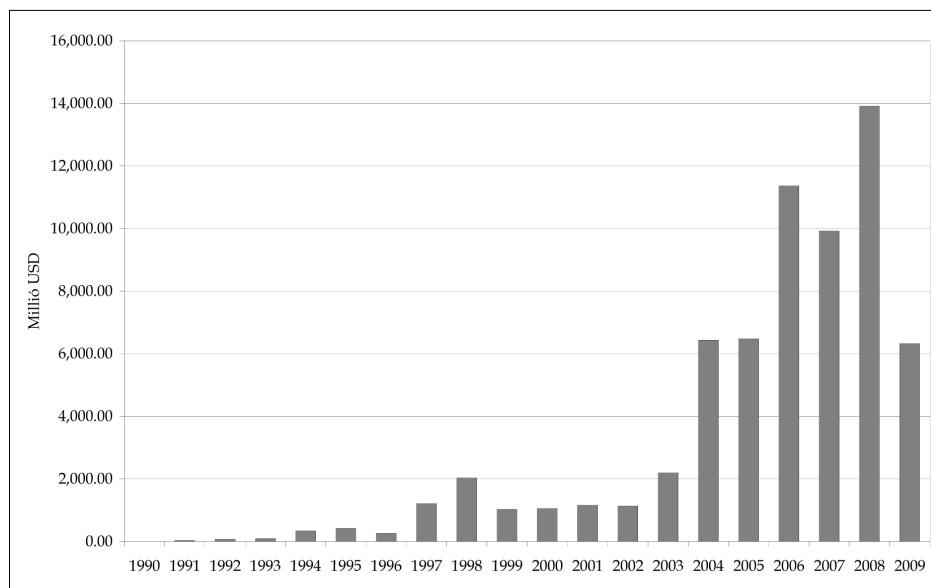
- önkormányzatok,
- strómanok (meg nem erősített hírek szerint van olyan romániai privatizáció, ahol nyugat-európai multinacionális cég strómanként lépett fel magyar vállalat megbízásából, mivel ez utóbbi nem kívánatos volt az adott politikai körökben),
- a kárpótlás haszonélvezői (ezt a speciális csoportot érdemes megkülönböztetnünk, amely egyelőre a tőke kivitel tekintve összességében nehezen mérhető és a rendelkezésre álló kevés információ alapján kis mértékű tőkeexportot hajtott végre, azonban a benne rejlő potenciál annál nagyobb; ez pedig a romániai restitúciós törvények által kedvezményezett magyar állampolgárok köre),
- érdekvédelmi szervezetek (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Kárpátia Magyar-Román Kereskedelmi és Iparkamara, Joint Venture Szövetség, Magyar Külgazdasági Szövetség),
- állami szervezetek (állami cégek, úgymint Magyar Exporthitel Biztosító Zrt., Corvinus Kockázati Tőkealap-kezelő Zrt., Corvinus Támogatásközveti-

tő és Tőkebefektetési Zrt., MFB Invest Zrt., ITDH Hungary Zrt., Agrármarketing Centrum Non-profit Kft., Magyar Export-Import Bank Zrt., valamint minisztériumok, országos hatáskörű szervek, közalapítványok, a külgazdasági és részben a TÉT attasé hálózat).

Románia helyzete a működőtőke-áramlás terén

1997-ben felgyorsult a magánosítás és a román kormány új tőkevonzó stratégiát alkotott, aminek eredményeként a külföldi befektetők egyre nagyobb érdeklődést mutattak az ország iránt.

1. ábra
A Romániába irányuló FDI-áramlás (1991–2009)

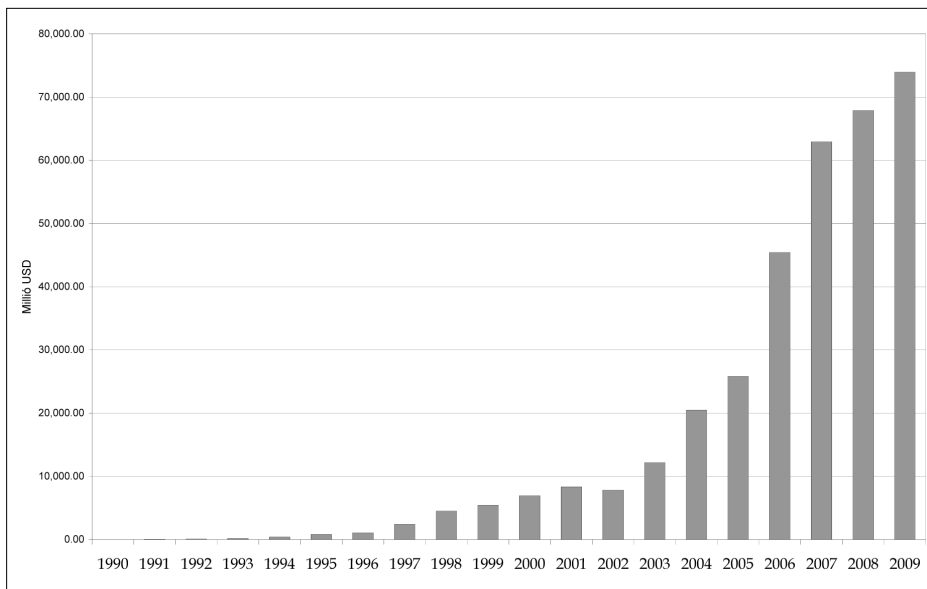

Forrás: saját szerkesztés a <<http://www.unctad.org/fdistatistics>> 2010. szeptemberi adatai alapján

Az 1. számú ábrán látható, hogy az FDI-áramlást tekintve 2004-ben történt egy jelentős kiugrás és a tendencia 2008-ig töretlen volt, amely években az FDI áramlás mértéke már összemérhető a volt szocialista országok közül addig ellovasnak számító államok mutatóival. Magyarországgal 2002 óta érdemben versenyez és 2006 óta stabilan lekörözi. A Romániába irányuló működőtőke-áramlás 2008-ban szinte hajszal híján megegyezett a Csehországba és Szlovákiába irányuló értékkel, illetve a nála jóval nagyobb Lengyelország hasonló mutatóját is megközelítette.⁸ Várhatóan az elkövetkező

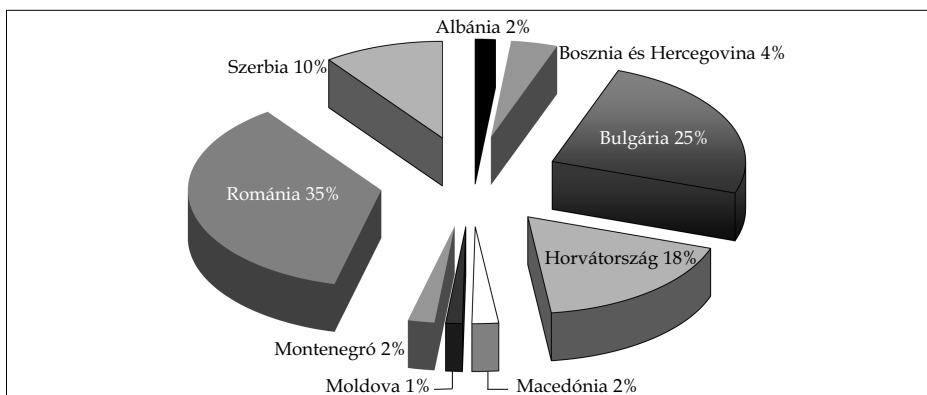
években is számottevő lesz a működőtőke áramlása a délkelet-európai régióba, így Romániába is. Azonban hogy ez mekkora mértékű lesz, azt a pénzügyi válság következtében nehéz megjósolni.

2. ábra
A Romániába irányuló FDI-állomány (1991–2009)

Forrás: saját szerkesztés a <<http://www.unctad.org/fdistatistics>> 2010. szeptemberi adatai alapján

3. ábra
A délkelet-európai régió FDI-állománya (2009. december 31.)

Forrás: saját szerkesztés a <<http://www.unctad.org/fdistatistics>> 2010. szeptemberi adatai alapján

Milyen a befektetési környezet Romániában?

Románia a nemzetközi szervezetek (például IMF) és az EU ajánlásainak függvényében igyekszik alakítani gazdaságpolitikáját. A társadalmi feszültségek mérséklése persze a mindenkori gazdaságpolitikai vezetést eddig arra ösztönözte, hogy a különösen radikális lépéseket kerüljék, elodázzák. Ennek ellenére az elmúlt évtized kormányai (és különösen a Tăriceanu-kormány) fontos lépéseket tettek a liberalizáció, a privatizáció, a befektetés-ösztönzés, a középosztály megerősítése, az államigazgatás reakcióidejének csökkentése, az ügyintézés felgyorsítása, az adóterhek mérséklése, a költségvetés bevételeinek növelése, az export ösztönzése, a gazdasági szerkezetátalakítás, a külföldi tőke bevonása (L. Külföldi Beruházásokat Kezelő Ügynökség, ARIS), a vonzó gazdasági, üzleti környezet megteremtése, a pénzpiacok reformja érdekében. Külön érdemes kiemelni, hogy a korrupció mérséklése érdekében létrehozták az Antikorrupciós Ügyészséget és az ellenőrző hatóságok tevékenységét koordináló tárca nélküli miniszteri posztot. Ehhez a munkához, illetve az átalakítás szociális problémáinak kezeléséhez az előcsatlakozási alapokból az Európai Unió 2006-ig, évi mintegy 650 millió euróval járult hozzá.

A 2008. november 30-i parlamenti választásokat követően megalakult első-, illetve a 2009. december 23-án megalakult második Boc-kormány részint igyekszik folytatni elődei befektetés-ösztönző politikáját, azonban a VISION Consulting 2008-as elemzése szerint a régió középmezőnyébe tartozó ország vezetése rövid időn belül, a recesszió hatásaként, komoly kiigazításokra kényszerült a költségvetési egyensúly megtartása érdekében. A közalkalmazotti bérek 25%-os csökkentése, a nyugdíjak 15%-os csökkentésének terve, illetve a közalkalmazottak tömeges elbocsátása tiltakozók ezreit vitte az utcára. Mindezek, valamint az ÁFA emelése a fogyasztás visszaeséséhez vezetett.

Másfelől az ország még élvezi a *Vadliba-modell* adta lehetőségeket, így számos iparágban, különösen az elektronikában, gyógyszeriparban, informatikában, járműiparban, távközlésben és a vegyiparban tartogat még lehetőségeket.

Az EU-csatlakozás közeledtével mind a külföldi nagyvállalatok, mind a kkv szektor komoly versenybe fogott a román gazdasági pozíciók, különösen az ingatlanok megszerzésének terén. Ehhez hozzájárul a becslések szerint 2-3 millióra tehető román vendégmunkás befektetése az ingatlanpiacon, ami további árfelhajtó tényező volt. A gazdasági növekedés további mozgatórugója az elmúlt években beindult nagy infrastruktúrafejlesztés. Ez elsősorban a közúti közlekedést érinti. Az immár EU-tagállam Románia – azon belül is főképp az önkormányzatok, valamint az államigazgatási szervek – 19 668 milliárd euró támogatást kap az EU strukturális és kohéziós alapjaiból, elsősorban infrastrukturális fejlesztésekre.

(*Adórendszer*) A 2004-ben hatalomra került Tăriceanu-kormány egyik fontos befektetés-ösztönző lépése az adókulcsok fokozatos újraszabályozása volt. Ennek leghangsúlyosabb eleme a 2005. januárjától érvényes, drasztikus adócsökkentés. A korábbi 25%-os nyereségadót és a 18-40%-os, ötsávós jövedelemadót egységesen 16%-ra mérsékeltek. Egyúttal a legtöbb adónem is (társasági-, osztalék-, árfolyamnyereség-adó) 16%-ra változott és az adókedvezmények többsége megszűnt. A magyar EVA rendszerhez hasonlóan a mikro-vállalkozásoknak kedvezményes adózási feltételeket biztosított a román adótörvény. Igaz, a válság hatására 2010. július 1-től az ÁFA-t a Boc-kormány 24%-osra emelte.

(*Cégalapítás*) Az elmúlt években jelentősen változott – pozitív irányban – a jogi szabályozás és a gazdaság szereplőinek hozzáállása a külföldi érdekeltségű vállalatokhoz. Már évekkel ezelőtt eltörölték azt a rendelkezést, amely kimondta, hogy egy vegyes vállalatban román többségi tulajdonnak kell lennie, ugyanis ez a privatizáció és az FDI-import kezdeti szakaszában komoly visszatartó erőt és nem egy esetben visszaélést jelentett. A külföldi tulajdonrész ma már elérheti a 100%-ot. A cégalapítást az évek során sokszor módosított 31/1990. évi és 35/1991. évi törvények szabályozzák. A cégképviselet létesítése a 122/1990. évi törvény alapján történhet. Külföldi részvétellel gyakorlatilag bármilyen formájú gazdasági társaság (kkt., egyszerű bt., rt., bt, kft., kereskedelmi képviselet) alapítható.

2004. november 15-i hatállyal egyszerűsítették a cégbejegyzési eljárást, melynek legfontosabb eredménye, hogy a bejegyzési kérelemtől számított 3 munkanap elteltével a cég megkezdheti tevékenységét (korábban ezt csak a bejegyzés befejezése után tehetta meg). Romániában jelenleg nagyon alacsony alaptőkével lehet vállalkozást alapítani. Ez kft. esetében 200 RON (13 200,- Ft), Rt. esetében pedig 2500 RON (165 000,- Ft).

A beruházási formák

(*Privatizáció*) Az állami vállalatok eladásának elősegítése érdekében többször módosították a privatizációra vonatkozó törvényeket. A 88/1997-es és a 137/2002-es törvények a legfontosabb jogi szabályozók ezen a területen. A magánosítást végző Privatizációs Hatóság (APAPS) 2004-re lebonyolította az állami vállalatok többségének privatizálását, s még abban az évben megszüntették. Feladatait az Állami Aktívákat Értékesítő Hatóság (AVAS) vette át. Az AVAS-ba olvadt be 2006 decemberében az OPSPI (Állami Tulajdon és Privatizáció az Iparban Hivatala), amely addig a Gazdasági és Kereskedelmi Minisztérium felügyelete alatt az energetikai és védelmi ipar magánosításának stratégiaalkotását és reorganizációját végezte. Az APAPS által 1991 és 2003 vége között értékesített román vállalatok több mint háromnegyede európai cégekhez került. Az észak-amerikai vállalatok része-

sedése 7,4%, míg az ázsiai vállalatok a privatizáció 6,2%-ában voltak sikeresek.⁹

Tekintve, hogy 2004-re az ipar és 2005 végére a legtöbb ágazat jó részét már privatizálták, az elmúlt években felgyorsult a szolgáltatási szektor magánkézbe adása. Azóta napirenden van az áram- és gázszolgáltatók, bankok, gyógyszeripari szereplők privatizációja. Bár megjegyzem, az elmúlt években szinte csak olyan hírek jöttek, hogy az AVAS elhalasztja, felülvizsgálja, visszavonja stb. a privatizációs ügyleteket.

Az AVAS adatai alapján a legnagyobb privatizációs üzletek a következők (zárójelben a befektető és az ügylet éve):

1. Banca Comercială Română (Erste Bank, 2005. év vége)
2. Petrom (OMV, 2004)
3. Banca Agricolă (Raiffeisen Bank, 2001)
4. Sidex (LNM Ispat, 2000)
5. Banca Română de Dezvoltare (Société Générale, 1998)
6. Dacia (Renault, 1997)
7. Automobile Craiova (Ford, 2007)
8. Electroputere Craiova (Saudi Arabia's Al Arrab Contracting Co. Ltd, 2007)

Meg kell említeni, hogy a Banca Comercială Română ügylet mindeddig a legnagyobb privatizációs szerződés Romániában. Közel 3,75 milliárd euró értékével (amelyet a vevő Erste Bank a részvények 61,88%-áért fizetett első lépésben) egymagában közel akkora, mint az összes privatizáció összértéke 1992 és 2008 eleje között. Az Erste összességében 2,55 milliárd eurót fizetett be az államkasszába, valamint a 2006-os piaci értéken számolva 2,75 milliárd eurónyi részvényt adott a BCR 100%-áért.

A költségvetési deficit mérséklése, a fejlesztések finanszírozása végett – és nem mellékesen az IMF nyomására – az elmúlt hónapokban újra napirendre került a privatizáció kérdése, különösen a nagy értékű, főleg energetikai vállalatokban (Transgaz, Transelectrica, Romgaz) meglévő kisebbségi részesedés értékesítése formájában.

(Zöldmezős beruházások) A privatizáció mellett évről évre nő a zöldmezős beruházások száma és ezzel aránya az FDI-importban. Ennek természetesen oka az előző részben vázolt lecsengő privatizáció, másfelől igen jelentős indok a vásárlóerő növekedése és így a különböző kiskereskedelmi hálózatok, pénzügyi szolgáltatók, ingatlanfejlesztők megjelenése. Az ARIS által koordinált projektekben már többségbe kerültek a zöldmezős beruházások. A magyarországi cégek – jellemzően a politikailag vezényelt és számukra emiatt általában eredménytelen privatizációk miatt – leginkább a zöldmezős beruházásokban érdekeltek. Az egyik legnagyobb zöldmezős beruházó a MOL. A Shell töltőkút-hálózatának felvásárlásával (2004. november 23., kb. 70 M USD) együtt több mint 200 millió USD-t fektetett be Romániában.¹⁰

(*A profit újra-befektetése*) A 2000-es évek közepétől már kimutatható a profit újra-befektetése is, hiszen az FDI-import kisebb, mint az FDI-állomány növekedése. Az FDI-állományt tekintve az újra-befektetett profit aránya az FDI-importhoz képest délkelet-európai összehasonlításban Romániában a legmagasabb.

Beruházás-ösztönzés

(*Intézményrendszer*) A külföldi tőke becsalogatása az országba kiemelt kormányprogram évek óta Romániában. Az erre hivatott kormányhivatal a 2002-ben alapított ARIS, vagyis a Külföldi Beruházások Romániai Ügynöksége. A Boc-kormány kiemelt feladatnak tartja a zöldmezős beruházások ösztönzését, és ehhez kapcsolódóan a betelepülő, illetve betelepült vállalatok termeléséhez minél nagyobb arányú hazai beszállítói hálózatot kívánnak kiépíteni. Ezáltal kívánják erősíteni a kvv szektort. Az ARIS 2003 és 2008 között 89 projektben vett részt, melynek összértéke 4287,8 millió euró volt. A beruházók 48 800 új munkahelyet teremtettek.

Ebből egy volt magyar érdekeltségű, a Richter 2006-os, 2,3 millió eurós marosvásárhelyi beruházása, amely a már korábbi investíciók folytatása volt és 30 új munkahelyet teremtett.¹¹

2009 végén az ARIS egyesült a Román Kereskedelmi Promóciós Központtal, aminek eredményeképp létrejött a Román Kereskedelmi és Befektetési Központ (CRPCIS).

Az intézményi befektetők 1996 óta vannak jelen az országban. Működésüket egy máig hatályos 1998-as törvény szabályozza. A tőkealapok igen jelentősen járulnak hozzá az FDI-hez. Működésük kezdetén főleg a gyors növekedést elérő ágazatokban fektettek be, mára azonban a technológia-intenzív ágazatok is érdeklik őket.

(*Kedvezmények*) Az évek során különböző kedvezményekkel szabályozták a külföldi tőke megjelenését a gazdaságban. A külföldi befektetések ösztönzéséről szóló 332/2001-es törvény értelmében a beruházók az EU csatlakozásig olyan kedvezményben részesültek, mint a beruházás megvalósításához szükséges, importból származó technológiai berendezések, gépek, felszerelések, szoftvertermékek, mérő- és ellenőrző műszerek vámmentessége, az ÁFA megfizetésének elhalasztása, a beruházás 20%-ának az adóból történő levonása. Az EU-csatlakozással azonban a román kormány eltörölte a külföldi befektetésekre adott kedvezményeket. Újabb adóreform formájában és a munkavállalók át- és továbbképzéséhez, valamint a 45 év feletti munkanélküliek alkalmazásához nyújt támogatást.

Hasonlóan például a magyar szabályozáshoz, a nagyberuházások különleges elbánásban részesülnek Romániában, függetlenül attól, hogy külföldi vagy rezidens a beruházó. Romániában már 30 millió euró felett nagyberu-

házásnak számít egy ügylet. A sávosan elosztott kedvezmények között van például, hogy a cég mentesülhet az új termékek importvámja alól, valamint maximum 3 évre felmentést kaphat bizonyos helyi adók alól és gyorsított leírási kedvezményben is részesülhet. A kkv szektor ugyancsak részesülhet vámkedvezményben és gyorsított leírási kedvezményben. A mikrovállalkozások 3%-os adókulccsal operálhatnak.

Az 1998/24-es kormányrendelettel a román kormány megteremtette annak a lehetőségét, hogy a legelmaradottabb, legkritikusabb területekre betelepülő cégek különböző kedvezményekben részesüljenek. 28 *preferált gazdasági zóna* van ma Romániában (főképp bányavidékeken), melyeket a kormány jelölt ki 3-10 éves időtartamra. Ezekbe a zónákba 2003. július 1-je előtt betelepült cégek vám-, föld- és nyereségadó alóli felmentést kaptak. Számos esetben valamely állami fejlesztési alapból pedig tőkejuttatásban is részesülhettek.

Az EU-csatlakozást követően, 2009-ig fokozatosan szűnnek meg a preferált gazdasági zónákba települt cégek kedvezményei.

A 2001/65-ös kormányrendelettel szabályozott *ipari parkot* kizárólag fejlesztési céllal, állami, kutatóintézeti és vállalati szervezetek együttműködésével lehet létrehozni. Az ipari park mentesül a föld-, ingatlan- és más helyi adók alól.

Az 1992/84-es törvény rendelkezik az úgynevezett *szabadkereskedelmi zónákról*. Ennek lényege, hogy ezek speciális vámrendszerrel bíró területek.

EU-s támogatások

Hasonlóan hazánkhoz, Romániában is elérhetőek már az EU-s támogatások. Ennek szabályozása (az, hogy ki, milyen régióban, milyen feltételekkel juthat támogatáshoz) szinte teljes egészében EU-s előírás, így ezekre külön nem térnék ki. A Románia részére rendelkezésre álló források a 2007–2013-as költségvetési időszakban mintegy 27,9 milliárd eurót tettek ki.¹²

Az EU bankjainak és a Világbanknak a szerepe

A szerkezet-átalakítási és fejlesztési programok finanszírozásában jelentős szerepet játszik az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD), valamint az Európai Beruházási Bank (EIB). Az EBRD adatai szerint Románia (Oroszország és Lengyelország után) a bank harmadik legjelentősebb célországa.

Az EBRD az infrastruktúra, az ipar és a pénzügyi szektor területére irányuló beruházásaival jelenleg a legnagyobb külföldi intézményi befektetőnek számít Romániában. A szervezet a 2007. év végéig mintegy 248 projektet generált Romániában, 3,5 milliárd euró értékben. Ez a román kimutatások szerint további 6,4 milliárd euró befektetést generált. Így összességében 70%-át tudhatja magáénak a privát szektorbeli beruházásokból.

Az EIB a közlekedési-infrastrukturális, az energetikai, a telekommunikációs, a környezetvédelmi projektekben érdekelt, valamint figyelmet fordít a kkv szektorra is.

Románia 1972-ben csatlakozott a Világbankhoz. Mára a Világbank a gazdaság minden ágazatában jelen van, és ezáltal a legnagyobb intézményi hitelezőnek számít az országban.

1. táblázat

A legnagyobb beruházó országok a jegyzett tőke alapján (2010. július 31.)

Rangsor	Ország	Érték (EUR)	%
1.	Hollandia	5 003 273,00	18,16
2.	Ausztria	4 307 309,90	15,64
3.	Németország	4 303 368,80	15,62
4.	Franciaország	2 211 708,60	8,03
5.	Görögország	1 927 338,80	7,00
6.	Ciprus	1 671 510,00	6,07
7.	Olaszország	1 423 177,20	5,17
8.	Svájc	1 054 560,70	3,83
9.	Spanyolország	938 704,40	3,41
10.	Nagy-Britannia	836 699,70	3,04
11.	USA	795 302,00	2,89
12.	Luxemburg	764 271,80	2,77
13.	Magyarország	632 738,40	2,30
14.	Holland Antillák	588 348,90	2,14
15.	Törökország	426 662,60	1,55
Összesen (top 15)		26 884 974,80	98
Mindösszesen		27 543 608,20	100

Forrás: saját szerkesztés a Román Cégbejegyzési Hivatal 2010. július 31-i adatai alapján

Magyarország

A legfrissebb adatok szerint Magyarország a cégek számát (10 555) tekintve a 4. helyen áll, a jegyzett tőke nagyságát alapul véve pedig a 13. legnagyobb befektető. A Román Nemzeti Bank és a Cégbejegyzési Hivatal adatait elemezve az FDI-állományról elmondhatjuk, hogy az elmúlt években folyamatosan léptünk előre a ranglétrán (2003 – 16. hely, 2004 – 12., 2005 – 10., 2006 – 9., 2009 – 10.) és tartjuk a Top10-közeli pozíciónkat.

A magyar tulajdonú cégek számát vizsgálva az is elmondható, hogy az ingatlanvásárlás egy időben magánszemélyek részére szinte lehetetlen volt Romániában, így sokan cégen keresztül vásároltak. Ráadásul (termő) földet továbbra sem vásárolhatnak külföldiek, csak román állampolgárok. Ennek következtében akár egy egyszerű ingatlan- vagy nyaralóvásárlás esetében ma-

ga az épület lehet külföldi tulajdonban, de a hozzá tartozó föld megszerzéséhez cég kell. Márpedig ez a szabályozás minden bizonnyal hozzájárult a cég-alapítások számának növekedéséhez is.

Intézményi beruházók

Az FDI-importban igen jelentős szerepet játszanak a különböző külföldi befektetési társaságok, melyek működését egy máig hatályos 1998-as törvény szabályozza. Csak felsorolásszerűen közlöm a nagyobb intézményi befektetőket: Advent Central and Eastern Europe III, Arx Equity Partners, Balkan Accession Fund, Enterprise Investors, GED Capital, Gemisa, Global Finance, Oresa Ventures Romania SRL, Reconstruction Capital 2, Romanian American Enterprise Fund, SigmaBleyzer Investment Group LLC.¹³

A beruházások ágazati eloszlása

Az 1991 óta befektetett külföldi tőke evolúcióját tekintve igencsak hasonlít a magyar működőtőke-áramlás fejlődésére, vagyis először az ipar, munkaerő-intenzív ágazatok voltak vonzóak, majd egyre inkább a szolgáltatási szektor és a hozzáadott érték teremtése.

A Román Cégbejegyzési Hivatal legfrissebb (2010. július 31-i) adatai alapján elmondható, hogy a külföldi érdekeltségű cégek száma alapján a legtöbben a kereskedelemben (40,7%), az építőiparban (11,8%), iparban (11,1%) és az ingatlan-beruházásokban (6,8%), míg a legkevesebben a pénzügyi szektorban (0,5%) tevékenykednek. Ezzel szemben a jegyzett tőkét tekintve toronymagasan vezet az ipar, ahova a jegyzett tőke 86,3%-a összpontosul, s mindössze a kereskedelem, valamint a tudományos és technikai tevékenységet felmutató cégek bírnak számottevő részesedéssel a maguk 7,8, illetve 3,3%-ával.

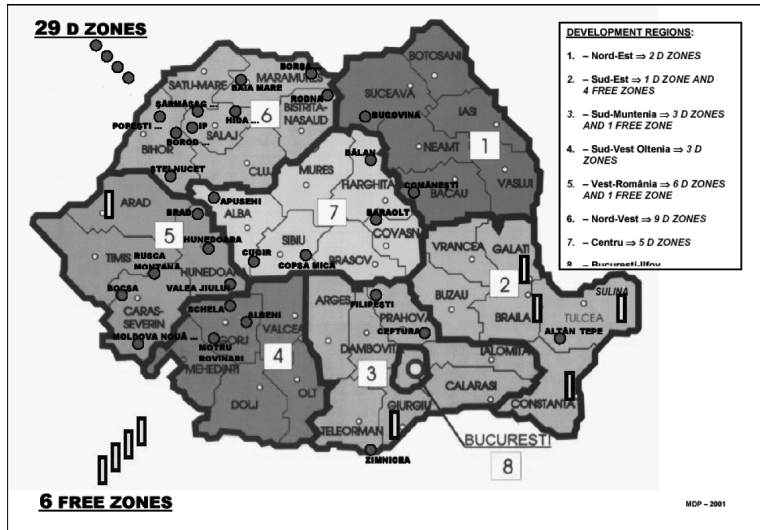
A beruházások regionális eloszlása

Románia az 1998/151-es törvénnyel nyolc nagy fejlesztési régiót hozott létre, melyek a fővárost leszámítva 4-7 megyét foglalnak magukban:

- Bukarest-Ilfov Régió: Bukarest és Ilfov megye,
- Északnyugati Régió: Beszterce-Naszód, Bihar, Kolozs, Máromaros, Szatmár és Szilágy megyékkel,
- Nyugati Régió: Arad, Hunyad, Krassó-Szörény és Temes megyékkel,
- Központi Régió: Brassó, Fehér, Hargita, Kovászna, Maros és Szeben megyékkel,
- Dél-Munténia Régió: Argeş, Călăraşi, Dâmboviţa, Giurgiu, Ialomiţa, Prahova és Teleorman megyékkel,
- Északkeleti Régió: Botoşani, Bacău, Iaşi, Neamţ, Suceava és Vaslui megyékkel,
- Délnyugat-Olténia Régió: Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt és Vâlcea megyékkel,

- Délkeleti Régió: Buzău, Brăila, Galați, Constanța, Tulcea és Vrancea megyékkel.

4. ábra
Románia fejlesztési régiói

Forrás: PWC, Regions and development – the Regional Attractiveness Index, 2002

2. táblázat
A beruházások regionális eloszlása

Régió	Cégek száma	%	Jegyzett tőke (EUR)	%
Bukarest-Ilfov	83 317	50,0	14 425 343,2	57,2
Központi	17 041	10,2	1 979 381,6	7,8
Délkeleti	9653	5,8	1 497 996,9	5,9
Dél-Munténia	7713	4,6	1 757 426,8	7,0
Nyugati	18 665	11,2	1 788 465,3	7,1
Északnyugati	18 617	11,2	1 606 690,1	6,4
Délnyugat-Olténia	4441	2,7	932 492,1	3,7
Északkeleti	7281	4,4	1 248 455,2	4,9
Összesen	166 728	100,0	25 236 251,2	100,0

Forrás: saját szerkesztés a Román Cégbejegyzési Hivatal 2010. július 31-i adatai alapján.

Amennyiben a fenti számokat összehasonlítjuk a 2005-ös hasonló adatgyűjtéssel, sajnos azt láthatjuk, hogy a Bukarest-Ilfov súlya – bár csak pár százalékkal – csökkent, és egyéb érdemi változás nem következett be. A többségében magyarul lakta területek a helyel-közzel még szerencsésebbnek mondható

Központi és Nyugati Régióban vannak, amiből érdemes kiemelnünk a Székelyföld helyzetét. Azzal, hogy a döntő többségében magyarul lakta Székelyföldet hozzácsapták a nála fejlettebb Brassó, Fehér és Szeben megyékhez, az EU-s források elnyerésében később versenyhátrányt kell elszenvednie ennek a területnek. Ugyanis ez a lépés a terület átlag egy főre eső bruttó nemzeti jövedelmét (GNI, Gross National Income), ha nem is sokkal, de feljebb vitte. Ez két szempontból érdekes. Egyrészt, mert az Unió a kedvezményezett státuszt kizárólag olyan régióknak biztosítja, ahol az egy főre jutó GNI nem éri el az Unió átlagának 75%-át, amely egyúttal a legelmaradottabb régiók (84 régió a 27 tagállamban) kedvezményezett státuszát meghatározó határérték. Továbbá azért is érdekes, mert azon tagállamok vehetik igénybe a Kohéziós Alap forrásait, amelyek egy főre eső GNI-je alacsonyabb az EU-átlag 90%-ánál.

Egyelőre sajnos nem kell félnünk attól, hogy ezek a régiók kiesnek a támogatotti körből, hiszen egyedül Bukarest-Ilfovban haladja meg a vásárlóerő az uniós átlag 90%-át, valamint az ország 8 régiójából hat került fel az Európai Unió húsz legszegényebb régióját tartalmazó listára,¹⁴ de minden esetre – már csak ebből a szempontból is – kívánatos lenne egy – esetleg a Partiummal együtt két önálló –, a magyarság érdekeit szolgáló fejlesztési régió létrehozása.

Nem véletlenül említtem a Partiumot, hiszen ez a másik jelentős részben magyarok által lakott terület, amely ráadásul a Székelyföldnél jóval szorosabban kapcsolódik gazdaság-földrajzilag Magyarországhoz és a határ menti együttműködések kapcsán jelentős tartalékokkal és lehetséges forrásokkal bír. A magyarok részaránya a 2002-es népszámlás adatai szerint a határ menti megyékben a következők: Szatmár – 35,19%, Bihar – 25,96%, Arad – 10,67%, Temes – 7,45%.¹⁵

A régiók tőkevonzó képessége

A régiók tőkevonzó képességét – a különböző mutatószámok (demográfiai, üzleti környezet, társadalmi élet, életminőség stb.) alapján 2001-ben, a PricewaterhouseCoopers (PWC) által kiötlött és először 2002-ben publikált *Regional Attractiveness Index*szel, azaz regionális (tőke)vonzási indexszel jellemezhetjük. Az 5. ábra a 2005-ös kutatás eredményeit ábrázolja.

Érdekes megjegyeznünk, hogy miközben Románia gazdasága dinamikusan fejlődött, az FDI-beáramlás soha nem látott méretet öltött, mégis a 2002-es értékek minden régióban romlottak. Bár jelzem, hogy 2005-ös felmérésről beszélünk. Nyilván joggal feltételezhetjük, hogy egy friss felmérés már jobb mutatókkal szolgálna, viszont sajnálatos módon a PWC azóta nem publikált hasonló kutatást.

A súlyozásokkal kialakított index 0 és 100 között mozoghat.
– 0–25 pont közt alacsony,

- 26–50 pont közt szerény,
- 51–75 pont közt átlag feletti,
- 76–100 pont közt magas vonzóképeséget jelentenek a mutatószámok.

Az ábrából kitűnik, hogy a legvonzóbb régió Bukarest–Ilfov. A főváros és az azt ölelő Ilfov megye 86–88 pontos értékétől messze lemarad az összes többi régió. A magyar határhoz közeli Nyugati- és Északnyugati Régió mutatói még jónak mondhatók, különösen a Déli, Északnyugati, Délnyugati, és Délkeleti Régió értékeihez képest.

5. ábra

A régiók tőkevonzó képessége, 2005

Forrás: PWC Management Consultants, Regions and development – the Regional Attractiveness Index, 2005

A romániai tőke kivitelben résztvevő magyarországi cégek száma, osztályozása, motivációi

Romániát a külföldi tőkebefektetések alapján mintegy állatorvosi lónak tekinthetjük, ugyanis megjelenik az összes történelmi, vallási motívumtól kezdve, a szociológián át a gazdaságföldrajzi tényezőkön keresztül az érzelmi szálakig minden, amivel a magyar vállalkozásoknak szembe kell nézniük. A magyar vállalatok számára a nyelvi, földrajzi, közös múltból fakadó közelség, érzelmi motivációk, kapcsolati háló miatt Románia elsődleges befektetési terep. Mindezen vonzerókat növeli a kellően nagy, a hazainál körülbelül kétszer nagyobb piac, a reformok, a szerkezeti átalakítás, az EU-követelmények teljesítése mellett elkötelezett, vállalkozó és befektetésbarát kormány, a természeti erőforrások bősége, közelség az orosz energiapiachoz. A képet mindössze egy-két dolog árnyalja, bár azok jelentősen.

3. táblázat
A legnagyobb magyarországi befektetők

	Cégnév	Tőkeapport (ezer USD)	Székhely	Tevékenység	Magyarországi tulajdonos
1.	MOL Romania Petroleum Products SRL	~175 000*	Kolozsvár	üzemanyag-kiskereskedelem	MOL Rt.
2.	RoBank SA	66 122	Bukarest	bank, pénzügy	OTP Bank Rt.
3.	Cesarom SA	20 576	Bukarest	kerámiatermékek gyártása	Zalakerámia Rt.
4.	Gedeon Richter Romania SRL	18 973	Marosvásárhely	gyógyszergyártás	Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Rt.
5.	Profi Rom Food SRL	9230	Temesvár	élelmiszer-, ital- és dohányáru kiskereskedelem	Cei Consulting Ltd. (CEI Kft.)
6.	Dunapack Rambox Prodimpex SRL	8510	Sepsi-szentgyörgy	papír és karton csomagolóanyag-gyártás	Dunapack Paper and Packagings Ltd.
7.	Salina Invest SA	7391	Szováta	szállodaipari szolgáltatások	1. V-BER Vagyron-kezelési és szolgáltató Kft.; 2. Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Rt.; 3. Aktív Konferencia szolgáltató és tanácsadó Kft.; 4. Civis Hotels Rt.; 5. Alfaterv-2000 Építőipari, tervező és fővállalkozó Kft.; 6. Corvinus Nemzetközi Befektetési Rt.
8.	Pipelife Romania SRL	5617	Bukarest	lapok, fóliák, csövek és profilok gyártása műanyagból	Pannonpipe Műanyagipari Kft.
9.	Zora Serv Com SRL	3653	Marosvásárhely	építőipari szolgáltatások	Betonút Szolgáltató és Építő Rt.
10.	Carb SA	3644	Brassó	építőipari kőkitermelés	Strabag Építő Kft.
11.	Lesaffre Romania SRL	3608	Otopeni	élelmiszergyártás	Budafok Élesztő- és Szeszgyár Kft.
12.	ASA Cons Romania SRL	3446	Kolozsvár	építőipari szolgáltatások	ASA-Építőipari Kft.
13.	Hotel Târnava 2000 SA	3424	Székelyudvarhely	szállodaipari szolgáltatások	Váltó-4 Libra Fejlesztési és Befektetési Rt.
14.	Lotus Market SA	2698	Nagyvárad	ingatlanbérlet	Britton Capital&Consulting
15.	Unical Prodimpex SRL	2610	Sepsi-szentgyörgy	műanyag csomagolóanyagok gyártása	Pannonplast Műanyagipari Rt.
16.	Bucin SA	1722	Gyergyószentmiklós	vasöntés	SC Ferrex-Budapest Kft.
17.	Isoplus Romania SRL	1529	Nagyvárad	acélcsövek gyártása	Isoplus Távhővezetékgyártó Kft.
18.	V-Tabac Romania SA	1502	Arad	dohányipar	Pannónia Kávét Kft.

* A Shell akvizícióval együtt

	Cégnév	Tőkeapport (ezer USD)	Székhely	Tevékenység	Magyarországi tulajdonos
19.	Alukonigstahl Sisteme de Aluminiu	1456	Bukarest	kereskedelmi és közvetítői tevékenység	Alukonigstahl Kft.
20.	Teraplast GP SA	1196	Beszterce	műanyagtermékek gyártása	Gemenc Plast Rt.
21.	Casa de Editură Krónika SA	1134	Nagyvárad	lapkiadói tevékenység	Hungarom Média Kft.
22.	Evro-Impex SRL	039	Nagyvárad	cukor, csokoládé nagybani kereskedelme	Vegyépszer Rt.
23.	Perfetti Van Melle Romania SRL	850	Kolozsvár	édesség gyártása	Van Melle Fundy Kft.
24.	Romexa SA	802	Szentjános	játékgyártás	Ramexa Rt.
25.	Mineral Group SRL	768	Resicabánya	építőkö-, díszítőkö fejtése	Cziráki Ottó

Forrás: saját szerkesztés a Román Cégbejegyzési Hivatal 2006. december 31-i adatai alapján

Másfelől már csak azért is érdemes Romániát elemezni, mert egyetlen, magyar befektetések miatt érintett régióbeli ország esetében sem állnak rendelkezésre olyan mennyiségben és mélységben adatok, mint Romániáról. Ennek oka részint az, hogy Romániában kiemelkedően jó a kormányhivatalok statisztikája és azok hozzáférhetősége.

Állatorvosi lónak tekinthető Románia abból a szempontból is, hogy a legjelentősebb magyar kisebbség él Erdélyben az ország jelenlegi határain túl. Különösen érzékeny, egyúttal fájó pont a székely autonómia-törekvések semmibe vétele, melynek nemzetközi visszhangja is van olykor, és a bilaterális kapcsolatokra is rányomja bélyegét.

Mint korábban említettem, a Román Cégbejegyzési Hivatal adatai szerint 2010. július 31-ével több mint 10 000, egészen pontosan 10 555 magyar érdekeltségű cég van Romániában, amivel, a cégek számát tekintve, a negyedik helyen van hazánk Olaszország, Németország és Törökország mögött. Az összesen 632 738 eurós jegyzett tőkét vizsgálva pedig a 13. helyen vagyunk. A legnagyobb befektetések a magyarországi multinacionális cégekhez, valamint a magyar kötődésű transznacionális vállalatokhoz kötődnek. Többségük a kereskedelemben, a szolgáltatásokban (pénzügyi és idegenforgalmi), valamint a feldolgozóiparban fektetett be. A befektetések mintegy 90%-a a legnagyobb 15 befektetőhöz köthető. A magyar befektetések regionális eloszlása azt mutatja, hogy, szemben az országos átlaggal, Erdély, a maga több mint 90%-os arányával, messze a legnépszerűbb. A legkedveltebb megyék: Bihar, Hargita, Kolozs, Maros.

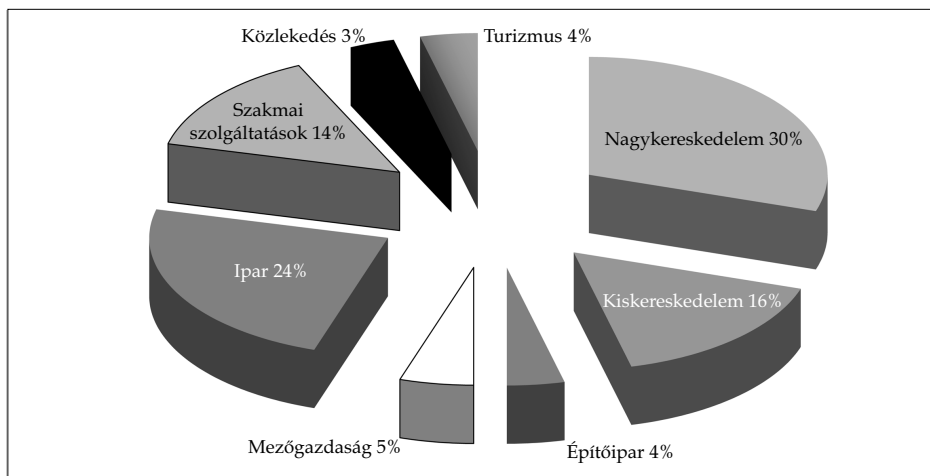
A Román Cégbejegyzési Hivatal 2009-es adatai szerint a 100 legnagyobb külföldi tőkebefektető között jelen van a MOL, az OTP, az M.P. Petroleum Distributie SRL és a Richter. A 100 legnagyobb forgalmú cég között pedig 6. helyen áll az OTP, valamint 36. helyen a MOL.

A magyar befektetések ágazati eloszlása

Sajnos friss adatok hiányában a 2004. december 31-i állapotot tudom közreadni, amely kimutatás 5100 magyar érdekeltségű vállalat adatai alapján készült. A friss adatok hiányának oka, hogy több ezer euróba kerül egy ilyen lekérdezés a Román Cégbejegyzési Hivatalnál és ezért ezt az illetékes hazai intézmények csak ritkán szokták megtenni. Az aktuális 10 555 vállalatot tekintve azonban az 5100 vállalaton végzett felmérés reprezentatív mintának tekinthető.

6. ábra

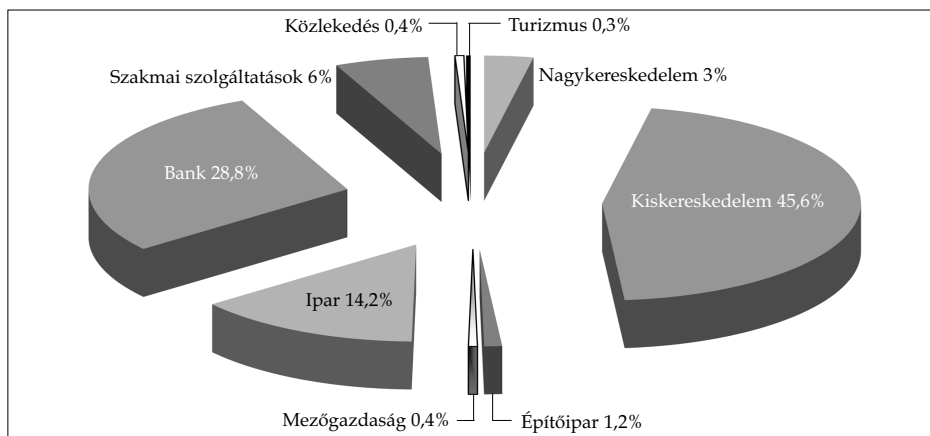
A cégek számának megoszlása tevékenységük szerint

Forrás: saját szerkesztés a Román Cégbejegyzési Hivatal 2004. december 31-i adatai alapján

7. ábra

A cégek tevékenysége a tőkeapport nagysága szerint

Forrás: saját szerkesztés a Román Cégbejegyzési Hivatal 2004. december 31-i adatai alapján

A cégek számának megoszlását összevetve az átlaggal, ahol a kereskedelem 40,7%, az építőipar 11,8%, az ipar 11,1%, és az ingatlan-beruházások 6,8% részarányt képviselnek, látható, hogy a magyarországi befektetők esetén a kereskedelem helytel-közszel hasonló arányt képvisel, azonban az ipar, a mezőgazdaság és a szakmai szolgáltatások erőszben képviseltetik magukat. Továbbá a jegyzett tőkét tekintve sokkal kiegyensúlyozottabbak az arányok, mint az átlag esetében.

A kárpótlás mint sajátos tőke kivételi kényszer

Elvi alapok

A posztoszocialista országokban a rendszerváltások után szinte mindenhol napirendre került a kárpótlás, vagyis a második világháború alatt és később, a kommunista diktatúrákban politikai indokokkal életüktől, szabadságuktól, valamint vagyonuktól jogtalanul megfosztottak helyzetének rendezése, kártalanítása. Erre több út kínálkozott. Egyrészt az erkölcsi és anyagi, ezen belül is a javak természetbeni visszaadása (restitúció), illetve a (pénzbeli, kárpótlási jeggyel történő) kártalanítás. Románia az anyagi kárpótlás dimenziójában a javak természetbeni, teljes visszaszolgáltatása, azaz a *restitutio in integrum* mellett döntött.

Jogi háttér

Az 1945. március 6. és 1989. december 22. között jogtalanul elkobozott ingatlanok (épületek, erdő, szántó és egyéb mezőgazdasági célú területek) jogi helyzetének rendezése, azaz visszaszolgáltatása terén az elmúlt két évtizedben törvények és kormányrendeletek sora (18/1991, 19/1991, 112/1995, 169/1997, 83/1999, 94/1999, 1/2000, 94/2000, 10/2001, 501/2002, 290/2003, 66/2004, 247/2005, 1093-1095/2005) született. Ebből a legfontosabbak:

- 10/2001-es törvény az 1945. március 6. és 1989. december 22. között jogtalanul elkobozott ingatlanokra;
- 501/2001-es törvény az ugyanebben az időszakban egyházaktól elkobozott vagyona;
- 66/2004-es törvény a nemzeti kisebbségektől kisajátított vagyona;
- 9/1998-es törvény a bolgár állam által, román állampolgároktól, 1940-ben kisajátított vagyona;
- és a 290/2003-es törvény a Besszarábia, Észak-Bukovina és Herța vidéken 1947-ben államosított vagyona.

Az ügyeket a 361/2005-ös kormányhatározattal létrehozott, a Miniszterelnöki Hivatal felügyelete alá tartozó Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților, azaz Nemzeti Kárpótlási Hatóság, valamint a mérhetetlen mennyiségű per esetében a különböző bíróságok intézik.

Meg kell jegyeznünk, hogy a magyarság szempontjából a kárpótlás csak fél siker, ugyanis az 1921-es földreform már jelentősen kisemmizte a magyar kisebbséget, tönkretette a mintagazdaságokat. Nagy-Románia megalakulása után, 1921-ben agrárreform címszóval a magyarság föld- és erdővagyonának többségét elkobozták Erdélyben, a Bánságban, a Körös-vidéken és Máramarosban. Az elkobzás elől csak azok az engedélyezett méreten felüli területek menekültek meg, melyeket tulajdonosuk cégbe apportált. Ugyanis a cégek tulajdonára a releváns törvények nem vonatkoztak.

A visszaszolgáltatott vagyon

A fent felsorolt törvények és kormányrendeletek fokozatosan biztosították a visszaigénylés mértékét és az igénylők körét (kezdetben csak román állampolgárok, később külföldiek is). Végeredményben föld esetében 50 ha, erdő, belterületi telek és épületeket esetében pedig nincs felső határa a visszaigénylésnek. A visszaszolgáltatott és visszaszolgáltatás alatt lévő vagyon összességében – azt hiszem túlzás nélkül mondhatjuk – hatalmas.

Az ügyek számát tekintve 2007. december 1-jével 201 749 kárpótlási kérelmet regisztráltak, amiből 102 273 esetben született döntés. Ebből 37 962 ügyet utasítottak el formai és egyéb hiányosságok miatt. A visszaigényelt vagyon 61%-át kérték természetben, 39%-át pénzbeli juttatásban (részvény, életjáradék). A természetben visszakért vagyon mintegy 39%-ánál nem tudják teljesíteni a kéréseket, mivel már nem áll az épület, beépítették a telket stb.¹⁶

4. táblázat

Egyház	Megoldott ügyek száma
ortodox	556
római katolikus	413
görög katolikus	669
református	474
zsidó	403
evangélikus	339
unitárius	39
egyéb	36
Összesen	2929

Forrás: Nemzeti Kárpótlási Hatóság, 2007. december

Egyházak

Az egyházak a rájuk vonatkozó törvények alapján 2006. január 25-ig 14 800 kárpótlási kérelmet nyújtottak be, amiből 2007 decemberéig a 4. táblázatban felsorolt számú ügyet oldott meg a hatóság.

Nemzetiségek

A nemzetiségek közösségi kárpótlásában a 2007. december 1-i statisztikák szerint a zsidó kisebbség jár az élen, 1856 igényléssel. Ezt követi a német közösség 140, a görög kisebbség 56, majd a magyar 34 igényléssel.¹⁷

Magyar nagybirtokok

A főként nemesi családok sarjait tömörítő erdélyi Castellum Alapítvány 244 román, 202 magyar és 245 egyéb ország állampolgárának visszaigénylését tartja nyilván, többek között olyan vagyonokkal, mint a Bánffy család, akik harmincezer hektáros erdőigényükkel a román királyi család után a második

helyet foglalják el a restitúciós listán. De megemlíthetjük a Kendeffyeket, akik visszakaptak a Retyezátban mintegy 14 ezer hektárt, vagy a Mikes örökösöket, akik 12,5 ezer hektár erdőért nyújtottak be visszaigénylést.

Hogy milyen ingatlanvagyonról beszélünk? Jellemzően nem a falusi szoba-konyhás parasztházakat sajátították ki korábban. A vidéki ingatlanok többsége kastély-kúria jellegű épület a hozzá tartozó gazdasági épületekkel, közösségi célokat szolgáló épületekkel (például iskola). A városi ingatlanok pedig polgári házak, lakások, sokszor belvárosi paloták, bankok, biztosítók épületei, kaszinók, szállodák, gyárépületek.

Az így visszaszolgáltatott vagyon tulajdonképpen egy befektetési lehetőség is. A magyarországi tulajdonosoknak – hacsak nem akarnak gyorsan pénzhez jutni és eladni a visszakapott vagyont – egyfajta sajátos tőke kivéleti kényszert hozott ez a helyzet, hiszen a korszerű erdőgazdálkodás, az ingatlanok felújítása, hasznosítása komoly összegekbe kerül, még akkor is, ha egy részére valamely EU-s pályázatból forrást is lehet szerezni.

Erdők

Erdők esetében (18/1991-es, 1/2000-es törvények) a 2007. december 1-jei állapot szerint az ország erdőterületének harmada, mintegy 2 076 879 ha jár vissza egykori tulajdonosaiknak, amiből 1 798 487 ha-t már vissza is szolgáltattak.¹⁸ Ma ökölszabály alapján körülbelül 500 ezer–1 millió forint/ha áron lehet erdőt venni Romániában, ez az összeg nagyjából ezermilliárd forint körüli vagyont jelent. Többségüket erdőbirtokosságok és a korábbi nagybirtokosok kapják, hiszen a 247/2005 számú restitúciós törvénnyel eltörölték a visszaigényelhető felső határt. A visszaszolgáltatott erdők 60%-a Erdélyben található. Nagy részük a magyarok lakta Székelyföldön. 2007 júniusáig csak Hargita és Kovászna megyében 381 000 ha erdőt szolgáltattak vissza, a folyamat most is tart. Ez mintegy 150 milliárd forint vagyont jelent. A két megyében összesen 38 000 ha erdő még visszaszolgáltatás, illetve per alatt van.¹⁹

Visszásságok

Az épületeket nem minden esetben szolgáltatják vissza az eredeti tulajdonosnak, akkor sem, ha minden papír és egyéb formáság rendben is találatik. Ugyanis amennyiben az államosítás óta az épületen történt átalakítás, az új építés mértéke meghaladja az 50%-ot, úgy a volt tulajdonos anyagi kárpótlásban (részvény, életjáradék stb.) részesül.

A volt tulajdonos köteles a visszaszolgáltatás időtartamától számított 5 évig helyet adni a korábbi funkciónak, amennyiben ez oktatási vagy egészségügyi intézmény. Azon túl, hogy addig gyakorlatilag nem tud mit kezdeni az épülettel, az állam által megszabott bérleti díjat kérheti csak el, ami a piaci ár töredéke.

A visszaszolgáltatások számtalan esetben ugyancsak nem zökkenőmentesek. Az állami szervek (erdészetek, rendőrség stb.) és önkormányzatok sorra akadályozzák a folyamatot. Sokszor egyszerűen „eltűnnek” iratok a levéltárakból, megfenyegetik a visszaigénylőket, nem ott és nem annyit adnak nekik vissza, mint amire, amennyire jogosultak. Mindezekből tucatszám keletkeznek a perek. Hosszú ideig még eltart, mire letisztázódnak a tulajdonviszonyok.

Összegzés

Látjuk, hogy a pénzügyi válságig tartó legutolsó időszakban a közép-európai országokba (így hazánkba is) irányuló működő tőke növekedési üteme lelassult (vagy akár abszolút értékben csökkent is, L. Magyarország esetében), addig a délkelet-európai működőtőke-beáramlás erőteljesen növekedett. Ez utóbbi régióban a GDP- és vásárlóerő-növekedés dinamikusabban nő, mint az EU-hoz 2004-ben csatlakozott 10 ország, vagy az EU-25-ök átlaga. Ezzel párhuzamosan a magyar gazdaság növekedése lassult a vizsgált intervallumot nézve. A legtöbb szektor piaca kezd telítődni. A torta már egyre szerényebb mértékben nő, a tortaszeletet pedig csak nagy ráfordítások árán és főképp egymás kárára lehet növelni. A vállalatok menedzsmentjén (és tulajdonosain is) egyfelől nagy a nyomás a részvényesek felől, hogy növeljék a cégértéket, amit az említett okoknál fogva csak expanzióval lehet elérni. Másfelől előre kell menekülniük, hiszen pár év múlva a régióbeli cégek jelenhetnek meg a piacon. Az UNCTAD statisztikáit és adott ügyleteket elemezve azt kell mondanunk, hogy a visegrádi országokat és Szlovéniát tekintve ezzel a régióval – Szlovákiát leszámítva – az FDI-kiáramlás szempontjából nem nagyon tudunk mit kezdeni. Ezek az országok sokkal inkább vetélytársaink, mintsem partnerek – ez látható volt az EU bővítésekor is, vagy a MOL-PKN „kacérkodásnál”. Egyrészt a magyar gazdaság, a magyarországi cégek még nem voltak abban a fejlődési szakaszban az ottani nagy privatizációs hullámok idején, hogy különösebb befektetésekre gondoljanak. Mire eljutottak abba a fázisba, hogy terjeszkedjenek, addig kevés lehetőségtől eltekintve, a realizálható haszon sokkal kevesebb lett Délkelet-Európában, mint a visegrádi országokban.

Adott tehát egy közel 60 milliós, minden politikai és gazdasági bizonytalansága ellenére ígéretes piac, a Balkán és annak határterületei, például a tanulmány tárgyát képező Románia, ami felé minden jel szerint érdemes nyitni, már csak azért is, mert történelmileg és földrajzilag ez áll legközelebb hozzánk. Van helyismeretünk, hiszen lassan ezer éve folytatunk küzdelmet a régióban hol a megmaradásért, hol annak irányításáért. Átlátjuk a sok esetben fontos vallási és kulturális szempontokat egy-egy döntés esetében, háttéré-

ben, hiszen Magyarország Európa keleti, nyugati és déli részének ütközőzónájában fekszik. Az ismert történelmi okoknál fogva sok esetben (jelentős) magyar kisebbség van több országban, melyre lehet számítani munkaerőként vagy információszerzés és kapcsolatépítés céljából.

A kutatásaim azt támasztják alá, hogy a magyarországi vállalatok, különösen a multinacionális cégek itteni leányvállalatai és a magyar kötődésű transznacionális vállalatok, el is indultak a régió meghódítására. Az ország határain túl befektetett tőke állománya a tavalyi év végével meghaladta a 11,5 milliárd eurót, ami az újonnan csatlakozott 12 EU-tagállamot tekintve nagyon jó érték. A befektetett összegek több mint fele a földrajzilag közel fekvő országokban, így Bulgáriában, Horvátországban, Lengyelországban, Romániában, Szlovákiában, Szerbia és Montenegróban, valamint Ukrajnában talált gazdára. Amennyiben megvizsgáljuk a működőtőke-befektetéseinket, láthatjuk, hogy azoknak hozzávetőleg 70%-a a multinacionális és magyar transznacionális vállalatokhoz kötődik.

Tanulmányomban a térség kvázi mintaállamával, Romániával igyekeztem röviden foglalkozni, aminek több oka is volt. Talán a legfontosabb az, hogy az összes említett ország közül a román statisztikák a legnaprakészebbek és legnagyobb mélységűek, ráadásul ezek döntő része elérhető angolul. Másrészt Románia egyfajta állatorvosi ló is a magyar befektetések szempontjából, mivel szinte minden aspektusa előjön a beruházásoknak a befektetések motivációjától, a magyar befektetésekkel szembeni attitűdökig bezárólag. Végül, de nem utolsó sorban, a legnagyobb számban Romániában jelentek meg magyarországi cégek.

Összegezve elmondható, hogy sok szociális, gazdasági és egyéb problémája ellenére befektetői szempontból ma Románia jobb információkkal és feltételekkel (adórendszer, befektetés-ösztönzés, növekedés, piacméret stb.) rendelkezik, mint Magyarország – még a fokozódó bériáramlás, felgyorsult infláció, elszegényedés, megoldatlan roma kérdés ellenére is. Következésképp Magyarország és a magyarországi cégek két dolgot tehetnek. Egyfelől tőlük telhetően kihasználják az adódó (befektetési) lehetőségeket, másfelől igyekeznek hazai pozícióikat óvni, erősíteni, máskülönben menthetetlenül lemaradnak.

Irodalom

ARTNER Annamária: *A magyar tőke kivitel lehetőségei Romániában*, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 2005

Dr. CSIZMADIA Sándor – Dr. RÉTHI Sándor – Dr. RÉTI Tamás – Dr. TÖRZSÖK Erika: *A határon túli (Kárpát-medencében élő) magyarság gazdasági alapjainak és társadalmi kohéziójának támogatását célzó lépések előkészítése, valamint ezek lehetséges*

- kapcsolódási pontjainak bemutatása*, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatósi Alapítvány, Budapest, 2004,
- Erdélyi Napló* XVIII. évfolyam, 17–18. (864.) szám
- GÁL Péter: „Kifektetések” Fejlődés – Felzárkózás, Magyarországi vállalkozások külföldi tőkebefektetései, MFB, Budapest, 2007
- HANKISS Elemér: Magunk közt szólva, *HVG* 2007. december 22.
- Dr. HEIDRICH Balázs: *Szervezeti kultúra és interkulturális menedzsment*, Human Telex Consulting, Budapest, 2001
- JELVAVICH B.: *A Balkán története*, Osiris Kiadó, Budapest, 1996, 2000
- KOZMA Ferenc: *Magyarország világgazdasági illeszkedésének stratégiája*, Aula, Budapest, 2003
- Larive Romania: *Foreign Direct Investment in Romania, Romanian Business Digest*, București, 2005
- MAGAI Ágnes: *A működőtőke világgazdasági szerepe – elméleti megfontolások és empirikus tapasztalatok*, Debreceni Egyetem KTK, Debrecen, 2001
- Magyar tőke kivitel lehetőségei a környező országokban*, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 2005
- Statistical Survey on Foreign Direct Investment (FDI) in Romania for 2006*, National Bank of Romania, Bucuresti, 2006
- NÉMETH Bence: Magyar érdekszféra a Kárpát–Balkán régió? *Új Honvédségi Szemle* 2006/1. <http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/magyar_erdekszfera> (letöltve: 2008. 03. 25.)
- NIEDERHAUSER Emil: *Forrongó félsziget. A Balkán a XIX–XX. században*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972
- NIEDERHAUSER Emil: *Kelet-Európa, Kisebbségkutatás* 2000/1.
- MORBY, John E.: *A világ királyai és királynői*, Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1991
- OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition*, OECD Publications, France, 1999
- Dr. RÁTÓTI Benő: *Ország, címer, zászló*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1989
- A Román Köztársaság Alkotmánya*
- UNCTAD: *World Investment Prospects Survey 2009–2011*, New York – Genf, 2009
- VARGA Attila – VERESS Emőd: *Román alkotmányjog*, Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2007
- VERESS Emőd: *A Prefektus és a prefektúra intézménye, Romániai Magyar Jogtudományi Közöny*, 2007
- VERESS Emőd: *A prefektusi tisztség az önkormányzati rendszerben és az alkotmánybírói gyakorlatban*, *Magyar Kisebbség* 2002/4.

Jegyzetek

- ¹ Forrás: Román Cégbejegyzési Hivatal, *Companies by FDI statistical synthesis*, 2010. július 31.
- ² United Nations Conference on Trade and Development
- ³ L.: <<http://www.oecd.org/dataoecd/10/16/2090148.pdf>> (letöltve: 2010. 08. 22.)
- ⁴ *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition*, OECD Publications, France (1996), 7. p.
- ⁵ „Egy adott ország rezidensének minősül minden olyan természetes és jogi személy, akire, illetve amelyre teljesül az a feltétel, hogy alapvető gazdasági érdeke (állandó lakhelye, telephelye, termelése stb.) az adott ország gazdasági területéhez kapcsolódik.” *Magyarország fizetésimérleg-statisztikái*, MNB, Budapest, 2006.
- ⁶ Forrás: UNCTAD, 2009 <<http://www.unctad.org/fdistatistics>> (letöltve: 2010. 09. 16.)
- ⁷ Forrás: IMF: *World Economic Outlook*, 2010. április.
- ⁸ Forrás: UNCTAD, 2009 <<http://www.unctad.org/fdistatistics>> (letöltve: 2010. 09. 16.)
- ⁹ Forrás: *Larive Romania – Foreign Direct Investment in Romania*, Romanian Business Digest, Bucuresti, 2005.
- ¹⁰ Forrás: MOL Nyrt. közlése, 2008. május.
- ¹¹ L.: <<http://www.arisinvest.ro/en/profile/aris-public-portfolio>> (letöltve: 2010. 08. 22.)
- ¹² <<http://www.arisinvest.ro/en/investment-legal-framework/investment-support/eu-funds>> (letöltve: 2010. 08. 20.)
- ¹³ Forrás: <www.doingbusiness.ro>, 2008. márciusi adatok (letöltve: 2010. 09. 19.)
- ¹⁴ L.: <<http://penz.transindex.ro/?cikk=10957>> (letöltve: 2010. 02. 22)
- ¹⁵ L.: <http://www.hidvegimiko.hu/b2_kutatasaink/Regiojelentesek_ROMANIA.pdf> (letöltve: 2010. 09. 16.)
- ¹⁶ Forrás: Nemzeti Kárpótlási Hatóság közlése.
- ¹⁷ Forrás: Nemzeti Kárpótlási Hatóság közlése.
- ¹⁸ Forrás: a Magyar Köztársaság bukaresti Nagykövetsége.
- ¹⁹ Forrás: B. KOVÁCS András: A szomszédok leköröztek, *Háromszék* 2007. november 7.